

SVETIMAS SVETIMUMAS

Jurgis DieLIAUTAS

Šiaulių universitetas

Filosofijos ir antropologijos katedra

P. Višinskio g. 38, Šiauliai

El. p. fenomenon@splius.lt

Svetimumo pradžia ar svetimumo pradmenis galima užčiuopti mūsų mąstyme. Įsivaizduojame, kad tai ką mąstome, tai ir yra sava. kažkas manyje nepastebimai virsta tuo, ko aš net nepastebiu iš karto, kažkas mano mąstyme jau nebe tik mano. Virsta ar atsiranda neišvengiamai nebe mano, nors aš tai mąstau. Mano mąstyme nepastebimai yra jau kažkas svetima. Koks tas svetimumas? Prieštara, supriešinimas, išskyrimas, santykis ir kitos būtinos procedūros verčia atsirasti svetimumui. „<...> Bet kuris mąstymas (įtraukiant ir manąjį), apie kurį kalbama, kuris užrašytas, ištartas, išgirstas, jau yra svetimas šio pokalbio metu apie jį, nors ir praktiškai iki to, bet kuriuo praėjusiu (be to ir būsimu) momentu kalbant, rašant, skaitant, klausant, laikant objektu šį mąstymą. <...>“ (Пятигорский 2007: 7). Jei mano mąstymas netaptų svetimas, aš būčiau į jį nugrimzdęs ir jo nereikėtų aktualizuoti. Bet vis tik aš tai aktualizuoju, atnaujinu, identifikuoju. Jei mano mąstymas būtų tik mano, tai aš savyje neklydinėčiau, bet klaidžioju, klystu, nuolat esu naujokas savo mintyse. Jei nebūtų prieštaros, neišryškėtų jokie prieštaravimai mano teiginiuose. Jei nebūtų prieštaros, neatsiskleistų ir pats prieštaravimas. Jei nebūtų santykinumo, kontrastingumo, nebūtų minčių ryškumo ir aiškumo. Daugybė rodo, kad reikia ir verta atsigręžti į svetimumą savo mąstyme.

Kur yra svetimybė? Kai mes neklausiamo, kai neieškome, jos lyg ir nėra. Ji išnyra, kai išskirtinėse situacijose pasijuntame lyg ir nesavi, kai sukrėtimuose esame ne savimi, kai sutinkame su kažkuo savyje, ko jau nebepažįstame, kai randame savus, bet beviltiškai pakitusius dalykus. Svetimybės link judame skirtingomis ir iki galo vis dar nepažymėtomis trajektorijomis. Iš toliau ar arčiau – tai mus vis tik vienai ar kitaip paliečia ar patys prie to netikėtai prisiliečiame. Tuose kontaktuose palietimas dažnai abipusis: ne tik mes paliečiame, bet ir mus paliečia, nes liesdami kažką svetima, mes juntame svetimus prisilietimus. Mus nuolat liečia kažkas svetima, ko mes nežinome ar negalime pažinti, ko nenorime pa-

žinti, kas nevirto mūsų pripažintu dalyku. Neįmanoma nuolat tūnoti ar plūduriuoti izoliuotame savume. Nėra tokių, kurie nesusidurtų su kuo nors ar kažkuo svetimu. Kas nors ar kažkas yra ir tai netapo savastimi. Mums reikia to, ką laikome svetimu. Ką mes laikome svetimu? Laikome svetimu tai, kas mums priešiška, kitoniška, nepriimtina. Kam mums viso šito reikia? Reikia priešo kaip kažko stojančio priešais, reikia kito, kad būtų surastas ir suprastas kitoniškumas, dar reikia kažko nepriimtino, kad suprastume, kas priimta ir kas palikta. Neretai kažką svetimą ignoruojame, apeiname ar tiesiog užgožiame kitomis užmaršties impresijomis. Ignoravimas virsta sau ar kitam deklaruojamu pasididžiavimu. Apeinamas koks nors darinys ar reiškiny, kuris su mumis tiesiogiai yra nesusijęs. Džiaugiuosi, kad tai ne mano interesų sritis, kad tai ne mano draugija, kad su tuo nesu susisaisęs. Net tada, kai tas svetimas ar sritis tai, kas laikoma svetima, paverčiama kažkuo savu, vis tiek nėra galutinio tikrumo ar užtikrintumo. Į mano, į savus svarstymus įsiskverbia, įlenda kažkas svetima. Ar tai reikia atidėti? Ar to galima nepastebėti? Ar tai dera nutylėti? Atidėtos mintys sugrįžta ar palengva nugrimzta tekste, užmirštas vaizdas virsta vizija ar sapno dalimi, nutilę balsai suskamba kitais balsais, kai juokaujame ar nebe taip aktyviai būdraujame.

Etimologija sujungia svečią ir svetimą nematomais, bet vientisais ryšiais. Svetimas suvokiamas kaip svečias ir tas, kuris svečiuose, tas yra svetimas. M. Heideggeris „Pagrindinėse metafizikos sampratose“ metafiziką kaip filosofiją įvardija kaip buvimą visur kaip namuose. „Filosofija, metafizika yra nostalgija, pastanga būti visur namuose <...>“ (Хайдеггер 1993: 331). Ką reiškia šios nostalgijos pastangos? Būti namuose, vadinasi, būti savo stichijoje. Būti savoje stichijoje, vadinasi, būti artimų dalykų artumoje, pasaulio artumoje ir vienumoje. Ką visa tai reiškia? Tai reiškia būti mirties, mirtingumo artumoje, savos mirties artumoje. Ar tai reiškia, kad namuose nėra nieko svetima, viskas tik sava? Juk kartais ir namuose nesijauti savas. Kartais nerandi savęs savyje ten, kur tai ir turėtų būti. Kai kada tai, kas arti, yra be galo nutolę. Jei žemišką buvimą suvokiame kaip buvimą svečiuose, tai mirtingumas bus suprastas kaip kelionė namo. Bet savas esi tik namuose, o grįždamas nesi savas, vis dar ieškai savęs. Gyvenimas kaip rūpestinga savęs paieška neaiškiam, neatskleistame mirtingume yra buvimas svetimu. Net mąstydamas nesi absoliučiai vienas, nes į tavo mąstymą įsiterpia kažkas kita. Pamaštau tai, kas pamaštoma, ir kartu traukiu į mąstymą, kuris nėra tik mano.

Kodėl tai man svetima? Svetima, nes tai dar netapo sava. Bet tai gali tapti sava. Tai dar nespėta paversti savu, tai vis dar nepasisavinta. Dar nėra pretenzijų ir ketinimų savintis, nes dėmesys nuklydęs kažkur kitur. Esti keistų tarpinių būsenų, kada jautiesi ne savimi, kada esi lyg ne savyje, ne savo vietoje ir ne savo kailyje. Būdamas savimi junti keistą stingdantį saugumą ir pasyvų patogumą. Nereikia keistis, nereikia jokių permainų, nebūtini jokie pokyčiai. Tave saugo tavo nenoras. Nenoras ką nors priešingą sutikti, nenoras kam nors prieštarauti. Kai tik kažko panorėsi, būsi priverstas judėti priešinga kryptimi ir išvysti ką nors priešiška, būsi priverstas susidurti, susitikti su kažkuo nepanašiu į tave. Patogiau nesikeisti, bet kaita vyksta, pokyčiai tave pakeičia ir tu jau – kitas. Nori pamiršti ar ištrinti tas nepatogias permainų, neaiškumo, neapibrėžtumo būsenas, nesi savas, tik tūnodamas savyje.

Susiduriame su kažkuo „beviltiškai svetimu“. Su tuo neįmanoma susisiekti, to neįmanoma pasiekti, tai viršija įprastinius tavo siekius. To aš niekada nepasieksiu, taip toli aš niekad nenužengsiu. Susiduriame su tuo, ką mes laikome, ką įvardijame svetimu. Gal mes šnekame nebe su svetimybe, o tik su kitais jos vardais? Kas yra svetimybė? Kas tai – esama teritorija ar tvyranti kažkur koncepcija? Mes iš anksto lyg ir perskirti, lyg ir padalyti į sava ir svetima. Ar mes vis dar žinome, kur ta *sava-svetima* perskyra prasideda? Kai kada ši demarkacinė linija kažkuo uždengiama, kai kada ši skirtis dingsta. Su pačia svetimybe mes ne visada susiduriame tiesiogiai. Esti tokių *svetimo svetimumo* atvejų, kada į svetimumą ir susvetimėjimą gali pažvelgti ir iš tam tikro laiko nuotolio. Tai tave tolino, vertė nutraukti visus ryšius, privalėjai tai prarasti. Nebūtumei praradęs, nebūtumei atitolęs, nebūtumei pažvelgęs iš toliau... ir taip be galo be krašto. Lieka tik begalinis pasiteisinimas – tada buvo taip. Kai kada dar kebliau – tai tiesiog netilpo į tiesioginę tavo patirtį. To nesupratai, nes nemokėjai skirstyti, pasidalyti, tad dar nebuvo tinkamų perskyrų. Mokėjai kalbėti, bet neradai tinkamų žodžių. Norėjai prabilti, bet pauzė taip ilgai užsitęsė. Tu tokio svetimumo nepatyrei, tu tokiam svetimumui nepasidavei, nes tu tokio svetimumo išvengei. Bet toks svetimumas tau žinomas, atpažįstamas iš užuominų, detalių ar nuogirdų. Ar privalai tai savintis? Ar privalai tuo save kaltinti? Gal visos kaltės svetimos ir visi kaltieji, prasikaltusieji yra savi?

Kas sava ir kas svetima praeityje? Susiduriame su sava ir svetima praeitimi. Tačiau ir manojoje ar savojoje praeityje yra svetimumo elementų. Kai kada sava praeitis taisytina ar tobulintina, gerintina, gražintina. Ten ir tuo metu būta tuo ir tuo, elgtasi taip ir taip. Bet dabar norėčiau tai ištaisyti, dabar tai norėčiau pakoreguoti ar papildyti. Savose traktuotėse taisau ir pildau, gerinu ir tobulinu, kažką pridedu ir kažką atimu: to, ko buvo negana, reikia dar ir to, kas galėjo būti, kaip tai turėjo būti, privalėjo būti. Tokia papildyta ar pagerinta praeitis nėra sava praeitis, bet, kita vertus, tai nėra ir visai svetima praeitis. Tai visai galima, įmanoma praeitis ir visai nesvarbu, kad šis tas pakeista, šiuo tuo papildyta. Ar tokia nėra visa mūsų biografija, visi gyvenimo aprašymai? Norime to svetimumo, ko mummyse nėra, bet potencialiai tai gali būti. Kratomės to, kas mums sava, bet tai visai nepriimtina. Sekame ir laikome pavyzdžiu svetimą gyvenimą, jį prižiūrime ar nužiūriname ir tai mums tampa sektinu pavyzdžiu. Sekame ne save, o svetima kažką, t. y. tuo norėjome, bet negalėjome būti. Mus sukūrė ir mus suformavo ne tik mūsų galios, bet ir mūsų negalios. Mūsų negandos galbūt yra mūsų pagrindas, bet mes grindžiame save sėkmės ar sektino pavyzdžio modeliu. Kaip tik tas modelis ir ištrina ribas tarp sava ir svetima. Siektinos ar geistinos normos ar formos sunaikina sava ir svetima. Nešiojame svetimus kūnus ir nešiojamės svetimus įsitikinimus, nes taip patogiau ir saugiau, taip šiuolaikiškiau.

Nuosaikumas niekada nėra galutinė norma, tai tėra tik tam tikra gyvenimo siekiamybė, nes nesi niekada viskam vienodai nuosaikus. Kitu atveju būtumei nuosaikus savo nenuosaikumui, smurtui ar patyčioms. Esi daugeliu atveju tik kažką pakenčiantis, priimantis, tik susilaikantis nuo išankstinių skubotų apibendrinimų ar nevaldomų veiksmų. Kas yra svetimumas? Atsigręžk į ten, kur esi, ir aplink tave atsivers visa svetimybės įvairovė. Ką tu gali ir kaip tu gali kažką pakęsti? Kaip tu gali išlikti santūrus? Pameni tai, kai pradedi apmąstyti socialinio toleravimo ribas ir nuostatas, ar kai įžengi į moralinės svetimybės sferas. Ar reikia toleruoti tai, kas svetima ir nuolat nepriimtina? Ką ir kiek galima, kaip ir kiek įmanoma toleruoti? Pakantumas juk niekada nėra beribis. Toleruojama visada iki tam tikros ribos. O kas už tos ribos? Kokios yra pačios toleravimo, pačios tolerancijos ribos? *Po vienos institucijos laiptais apsi gyvena visiškai svetimumas anonimas, benamis. Šis anonimas savo anonimišiu būvimu niekam nekliudo, niekam neužkliūva. Benamiui leidžiama gy-*

venti po tam tikros institucijos laiptais tol, kol jo benamiškas gyvenimas neatveda į šią instituciją tarakonų. Tada tolerancija dingsta, ir jis be jokių ceremonijų iškraustomas. Ko verta ši istorija? Komiška yra su tuo nesusidūrusiam, liūdna – jos paliestam. Ši istorija yra lyg standartinė savo ir svetimo susitikimo istorija. Savos ir svetimos ribos nustatomos ir patikrinamos ne tik sutartimis, ribos atsiveria konfliktiškų sąveikų, dviprasmiškų situacijų, grėsmingų iššūkių apraiškose. Ką galima ir ko negalima toleruoti? Į kažką žiūrėta abejingai, o dabar į tai žvelgiama baugščiai, su tam tikra atsarga. Galima kažką toleruoti, kol tai nevirsta pasikėsinimu į tave patį. Kažką toleruoju tol, kol tai man pačiam nekelia tiesioginės grėsmės. Bet svetima grėsmė juk nėra grėsmė man. Kokią prasmę ši istorija man pateikia? Grėsmės ne visada matomos ir ne visada įvertinamos. Esame pakantūs tam, ko nesuvokiame. Nebesuvokiame kažko svetimo, tapusio mūsų savastimi. Bet ką mes čia suvokiame ir ko mes nesuvokiame? Anoniminis konfliktas, dar kartą iškėlęs socialumo ir asocialumo susitikimą, tradiciškumo ir marginalumo sąveiką, tėra dar viena svetima istorija. Tai dar viena institucijos ar dar viena anoniminio gyvenimo istorija. Ar ši istorija baigėsi, ar ji vis dar skaitoma ir rašoma?

Esame apsupti grėsmingų medijų. Nuolat per žinias pristatomos, pateikiamos, įtvirtinamos įvairiausios, bet vis tik svetimos grėsmės: netektys, katastrofos, tragedijos, aukos. Svetimos grėsmės yra virtusios neaiškėmis, anoniminėmis grėsmėmis. Baimių ir įtarimų virtinė, kurią girdi ir kurią matai kasdienėse laidose. Virtinė faktų, virtusių vientisu, nenutrūkstamu pasakojimu. Bet svetimos grėsmės ir svetimomis intonacijomis išsakyti pasakojimai įsiterpia į kitų, man nežinomų žmonių kontekstus. Pasakojimai, pažeidę kažkieno ribas, peržengę kažkieno nuostatas, iššaukę kažkieno pasipiktinimą yra tolimi man. Jie manęs neužgauna, jie manęs nepasiekia. *Sakai, kad tai pernelyg tolima, kad tiesiogiai nesuvoikiama, kad prabilta visai ne tokiomis frazėmis. Sakai, kad tai visai ne tau adresuota. Grėsmės – kaip kasdienė dozė informacijos. Grėsmės – kaip nuoseklus priminimas, kad kaip tik šiais dalykais verta baisėtis ar piktintis.* Bet tu nuo viso šito esi atskirtas. Negali prasibrauti iki kito žmogaus išgyvento siaubo link, nes negali būti jo akistatoje. Šios akistatos nuolat perdirbamos, perkuriamos, modifikuojamos, paprastinamos. Svetimas siaubas ir svetimas šurpas yra virtęs pasakojimais, siužetais, įvykiais. Tu bandai įsijausti į šią pasakojamą istoriją, bet kažko negali suprasti.

Negali suprasti tau svetimos laukimo tūno jimo baimės ir apleistumo, negali suvokti pasimetimo ir paliktumo. Junti, kad tai slogu ir nepakeliama, bet viso to negali priimti. Klausai, tyli, delsi ir negali nieko pasakyti. Intuityviai suvoki, kad tos tylos ir tereikia, kad kaip tik ši tyła ir palaiko tave. Nepajustos, nutolusios svetimo siaubo liekanos. Liekanos iš kalbinių fragmentų, iš gandų ar iš primirštų, perpasakotų istorijų.

Kelias svetimybės link veda ten, kas jau svetima. Bet koks *teorinis esencializmas*, bet kuri *didžioji filosofija, pamatinė filosofija* labai supaprastina ir neretai susiaurina sudėtingą svetimumo temą. Apibrėžtys, įtvirtintos įvairių esencialistų kryptių, tampa tarsi galutinėmis ir neginčijamomis. Tam belieka paklusti, tuo jau nebereikia abejoti. Tai tarsi pirminiai kognityviniai svetimumo žemėlapiai, galutiniai svetimybės žodynai ar net galutiniai pastebėjimai. Esencializmas tarsi tik ir laukia, kol ši absoliuti tiesa atsivers, koks nors šnekėtojas ar pats šnekėjimas pataikys ar nepataikys į temą, patvirtins ar paneigs šiuos galutinius teiginius. Patvirtinti *protokoliniai teiginiai* virsta dar viena atrama ar atsvara. Nepatvirtinti teiginiai tampa kažkuo negatyviu, taisytiniais teiginiais, natūralistinėmis klaidomis, nesusipratimais. Lietuvos kontekste kai kada tai virsta tiesiog akademinio despotizmu. Koks kelias ir kokia išeitis? Kurti daugybę mažųjų svarstymų, mažųjų diskursų ar tiesiog plėtoti tam tikrą *temą kaip mažąją filosofiją*. Tada ir svetimas – tai aibė svetimumo atvejų, svetimumo pasakojimų. Atvejis paverstas „tipiniu svetimumu“, nes tai niekieno svetimumas, neįmanomas svetimumas.

Bandykime kiek kitaip pažvelgti į susvetimėjimą, į svetimybę ir svetimumą. Kas skatina svetimybės svarstymus? *Svetimybė svarstymuose nuolat atsiduria tam tikrame savasties kontekste*. Įprasta sakyti: esu arba nesu savimi. Kaip ir kada esu savimi? Kai esame savimi, tuomet svetimumo tarsi ir nėra. Negalėdami ar negebėdami būti savimi mes netikėtai tam tikrais periodais susvetimėjame arba esame nepastebimai kažkieno susvetiminami. Bet tuomet kyla kitas klausimas, atsiveria kitas svarstymas: kada ir kur mes esame patys savimi be jokių priedų, gryni ir tyri, švarūs? Ar tikrai mes kada nors ir kur nors esame absoliučiai savimi? Ar galime tai, kas svetima, apeiti? Ar galime ignoruoti kito svetimumą?

Svetimybės, dar kitaip – kitybės, kitoniškumo tema sena ir amžina kaip pasaulis. Be kitybės ar kitoniškumo pasaulis taptų skurdus savo išraiškose, o gal jų dvasia nebeliktų, pasaulis būtų lėkštas ir mieguistas. Nuolat mąstymo istorijoje vis kuriamos dvasios tam tikros alternatyvios teorijos svetimumui pateisinti ar priešingai – svetimumą radikalizuoti. Gerinant ir tobulinant žmogų ir žmoniją, siūloma arba per prievartą kažką unifikuoti, suvienodinti, arba nepastebėti skirtumų ir skirtybių. Ką reiškia abstraktus principas: mylėkime savo priešus? Ką reiškia garsusis F. Nietzschės principas: „Mylėkime tolimą“? Galbūt mylėti priešus yra ne kas kita, kaip totalinė svetimumo būtinybė, nuolatinė ir neišvengiama priešų ir priešiško paieška. Suradus, su jais reikia kovoti, varžytis, išbandyti, ko jie verti ir ko vertas – aš pats. Svetimas mane patį išskiria iš kitų. Imu pastebėti, imu atpažinti save kaip svetimą. Svetimas mane patį atpažįsta kaip svetimą, nes jei to nebūtų, tai nebūtų ir tikrojo atpažinimo. Dėl šios perskyros aš galiu būti savimi, tapti savimi. Svetimas savotiškai saugo mano savasties ribas.

Svetimumo sąvoka, nepaisant daugybės pavienių ar kolektyvinių bandymų ją apibrėžti, išlieka paini ir sudėtinga. Pats svetimumas nėra nuoseklus ir vientisas, nes ten, už to svetimumo, regimas dar kitas ar dar kitoks svetimumas. Aiškinant svetimumo sąvoką, yra ir tam tikrų skirtybių, tam tikros įvairovės. Sąlygiškai tai galime įvardyti, kaip „savas“ ir „svetimas“ svetimumas. Kuo jie skiriasi? Savas svetimumas yra tai, ką aš gerai žinau, tai, ką aš pažįstu ir ką aš atpažįstu. Gyvendamas, būdamas pasaulyje, nuolat esu tarsi totalinėje opozicijoje tarp to, kas savas, ir to, kas svetimas. Čia labai aiški perskyra. Savą aš paskiriu, o gal priskiriu ir pasilieku sau, o svetimą atmetu. *Savas–svetimas* – ši binarinė opozicija man padeda elementariai orientuotis, nepasiklysti, nepasimesiti. Bet gali įvykti atitinkamas sutrikimas. Rengiamas uždaras šventinis vakarėlis. Vakarėlio dalyviai gauna, regis, paprastą užduotį. *Vakarėlio užduotis – alter ego, kitas Aš. Elgesys sutrinka, nes elgiamasi ne pagal įprastą ir tradicinį elgsenos modelį. Kažkas stringa, nesiseka, neišibėgėja. Nėra kažko norimo, planuoto. Pagal planą ir įprastą scenarijų jau visi turėjo būti pakankamai išilinksminė, įsiaudrinę, turėjo šėlioti ir girtauti. Bet nėra planuoto svaigulio, nėra prognozuoto linksmumo. Turėjęs vyksti šėlsmas nevyksta, įprastas „savas elgesys“ nebesuvokiamas. Kas vyksta žaidžiant šį žaidimą, įsijaučiant į šį vaidmenį? Sava jau nebe sa-*

va, nors tai turėjo būti sava, bet, kita vertus, tai lyg ir nebe svetima, nes tai tapo priimtina ir suprantama. Savi žmonės nevirto visai svetimais, tik šiek tiek pakitusiais, šiek tiek sutrikusiais. Jie nebe tie, bet ir nebe tokie, kokie turėjo būti. Dėl šio sutrikimo ir laikino pasimetimo pats vakarėlis įgyja išskirtinumo ar net įsimintinumo.

Pažindami atpažįstame, atpažindami pažįstame. Pažįstame tai, ką atpažįstame, tai, ką pripažįstame. Kasdienybė kupina savaime suprantamų atpažinimų, sutapatinimų, identifikacijų, priskyrimų. Kasdienybė kartu gausi netikėtų pastebėjimų, stabtelėjimų, atogrąžų, užsibuvimų. Tai kaip daiktą ar reiškinį, įvykį ar faktą galiu ir gebu atpažinti. Tai, ką aš atpažįstu, ir yra sava: savas kiemas, savas namas, sava kalba, savi papročiai, savas maistas. Ar ne panašiai susiklosto ir kitos svetimybės struktūros? *Visai nepažįstamas, svetimas žmogus guli gatvėje. Jo kūnas miręs, nes jis užklotas plastmasiniu specialiuju tarnybų audeklu. Aplink anoniminius kitų susibūrusių žmonių būrys. Medicinos automobilio šviesų mirgėjimas.* Suki akis į šalį, nes nenori prisiminti šio tau svetimo vaizdo. Tiesiog dar kartą eini per šią perėją ir vėl išnyra svetimos mirties vaizdas. Daug kartų pereita ir trumpalaikėmis impresijomis pažymėta perėja. Šį kartą ji pažymėta mirtimi, svetima mirtimi. Svetima mirtimi negali mirti, bet gali pastebėti. Bet ar tai, ką tu stebi, yra mirtis? Tu stebi tik padrikus niūrius mirties vaizdinius, stebi svetimą vaizdą. Savos mirties tu negali stebėti.

Svetimos ir savos šventės, vieši ir privatūs pokalbiai šventimo temomis tapo nuolatinėmis nesibaigiančiomis diskusijomis. Bet ką vis tik reiškia švęsti? Ar reikia apskritai švęsti? Ilgos ir seniai nematytos linksmybės. Linksmumas, išjudinęs ilgam numirusias aistras, pažadinęs išblėsusias, numarintas emocijas. Šios linksmybės prikėlė bent vienai nakčiai šią aplinką, privertė šiurpulingai virpėti šią apsuptį. Po naktinės fiestos, maskarado, eisenos, fejerverkų šventinis miestas pripildytas įvairių vertinimų, išpūdžių, gandų, nuomonių. Šventės kontekste išskyla teisėtumo, leistinumo, legalumo klausimai. kažkas pažeista, bet tai nuleidžiama negirdomis, nes tokia šventė, tokia euforija, kuri galbūt dar pasikartos. Pažeistos visos įmanomos eismo taisyklės, bet juk tai tik šventinis pažeidimas. Ką daryti ir kur visa tai dėti? Tai priskirtina šventei, vadinasi, tai ir reikia pačiai šventei palikti. Ekstazės būseną, maksimalaus intensyvu-

mo būseną sujungia, regis, nesujungiamus *šiapus* ir *anapus*. Šventinė ekstazė ir šventinis šėlsmas kaip vienetinė galimybė pažeisti, peržengti įprastinę ribą yra bandymas susigrumti su kažkuo nenugalimu, išjudinti kažką, kas nejudą. Ribojančios konvencijos, demarkacijos, deklaracijos nedingsta, jos virsta kažkuo kitu. Po šios šventės žvelgiame į šią ribą, tik ši riba jau nebe fizinė, o veikia metafizinė riba. O kas už tos ribos?

Mus sukuria sudėtingos būsenos, nugrimztančios mumyse. Jos išblėso ar pasislėpė *Aš-visualinume*. Kai kurios būsenos, sukūrusios mus, liko gal ir nepastebėtos. Tai būsenos, sukuriančios mūsų nepastebėtą laisvę. Tą laisvę, kai nemokėjome savęs pristatyti ar paliudyti. Esti įveikū peržengimų, kurie pasilieka šiapus. G. Bataille kalba apie ribas įveikiančias būsenas, kurios galbūt ateina iš mūsų turimos savikūros. Savikūros momentai nugrimzdę mūsų neaktualizuotoje, neveikloje patirtyje. Kita vertus, tai jau mus yra paveikę, tai jau yra mus sukūrę. Mus sukūrė situacijos, į kurias patekome, būsenos, kurios mus apglėbė, nuotaikos, kurios mus kažkur nukreipė, apglėbė savo tamsa, nukreipė savo šviesa. Įsikibę ar bijantys prarasti savo ego, mes nematome aplinkos ir apsupties, ieškodami tik savęs, mes neigiame glėbiantį ir kreipiantį pasaulį. Mus sukūrusiose būsenose tūno mūsų tvinkintis intensyvumas, pagreitėjęs iškilumas, spalvingas išreikštumas. Blyksnį trukęs, blyksnyje sutilpęs bei ištirpęs intensyvumas ir ilgalaikės, dažnai tuščios pastangos tai racionalizuoti. Du nepalyginami ir du nesuderinami dydžiai – blyksnis ir racionalizacija. Blyksnis blykstelėjo ir užgeso, jis negali būti absoliučiai racionalizuotas. Nesama ir nenorima likti tame blyksnyje. Nesama sutampa su nenorima būti. Ten nesame, nes ten būti neįmanoma, nes ten būti nepatogu ar net nejauku. Ar tai, kas supa, tai, kas įrėmina, kas aprėpia, yra jauku? Dažnai tai kaip tik šiurpu, baugu, nyku, atgrasu. Šiurpu dėl nesuprantamumo, baugu dėl nepriimtimumo, nyku dėl bejėgiškumo, atgrasu dėl intensyvumo.

Svetimas neveiklumas kuo nors neužpildoma veikla ir toks savas užimtumas, aktyvumas, nes esame, kai veikiame, o kai neveikiame, tai mūsų lyg ir nėra. Esame lyg ir tada, kai esame užėmę, užgrobę laiką. Kitas ar kitoks esamas laikas nėra svarbus. Mums svarbi tik ta mechaninė, tik ta produkuojanti laiko pusė. Bet tada mūsų nėra, kai esame nugrimzdę svajose ar vizijose, kai įsigilinę skaitome ar gilinamės, kai ko nors gedi-

me ar ko nors viliamės, nes visa tai taip pasyvu, nevertinga ir neproduktyvu. Norime veikti tik patys ir vertiname tik savo veiklumą. Mums dažnai itin svetimas savasis neveiklumas. Neveikdami mes nepastebime paties kūrybingojo pasyvumo, kai kažką pasitinkame laukdami. Laukime dar iki susitikdami mes jau susitike, dar neprabilę mes jau kažką išsake, dar neįvardiję esame daug ką aptarę. Kelios neveiklios akimirkos užpildo anoniminių veiklumą. Iškiliosios akimirkos iškėlusios mus virš savęs, padėjusios save įveikti, bet kaip tik tos akimirkos užgožtos veiklumo. Kasdienybėje išsibarsto tų kelių akimirkų iškilumas, kai pajuntame pakylėjimą. Mūsų išreikštumas įprastinėse sąveikose, kai tai vyksta kartu su stichiškuoju „kažkuo“. Kas yra tas dar nei nesavas, nei svetimas, nei supantis, gaubiantis „kažkas“? Pabundama su popietės lietumi, nustojama nerimauti kartu su ryto saule, išžiūrima su vakaro vėju, bet tame matau save ir tik save. Stichijos ir stichiškumas išnyksta mano matyme. Aš šį matymą pasisavinau ir nurimau šio matymo savume.

Kuo svarbus saulės patekėjimas ir jos pasitikimas? „Miške tekant saulei aš buvau laisvas, mano gyvenimas tekėjo be jokių pastangų, kaip kad įveikia erdvę skrendantis paukštis: bet beviltiškai laisvas, atsipalaidavęs nuo laisvės...“ (Baraň, 2009: 186). Netikėtai skaitydamas G. Bataille pastebėjimą prisimeni nutolusį užmarštyje vasaros ryto pastebėjimą. Keliais žingsniais saulė užvaldo visą kiemą, šlaitą, pamiškę ir nubėga tolyn, upės link. Kas gali taip greitai nubusti? Greitą vasaros rytmečio šviesos nubudimą įmanoma stebėti tik visą naktį sėdėjus ir intensyviai diskutavus. Sėdėta ir diskutuota apie skaudžius, nepatogius, neišvengiamus dalykus. Kalbėta apie mirties neišvengiamumą ir paskutinį plaukų kirpimą. Diskutuota apie lemtingus atsiskyrimus. Sėdėjimas ir dalijimasis – tai sklendimas nesuvokiama erdve, niekur nepažymėta teritorija. Ji lyg ir sava, bet neišsivinta, tai lyg tapę svetima, bet norisi savintis. Nemigos laike nusidriekusi diskusija ir staiga išsiskleidusi saulės šviesuma. Intensyvus ir viską užvaldantis plitimas. Tik po tokios nemigos, tik po tokio sėdėjimo atgyja ryto laukimo intensyvumas. Bet kas nubunda? Nubunda žolės žaluma ir drebulių viršūnių nurimęs jaudulys-drebulys, nubunda nutolusios daržinės kreiva lentų pilkuma. Nubunda pašnekovo žvilgsnis ir tyli užuomina: „Pakaks diskusijų“. Saulė jau mus pasveikino ir mes – beviltiškai laisvi.

Esame nustatę savas ribas ir bijome, kad tik jos nepasislinktų kuria nors kryptimi. Nepastebime tų nematomų, jau įvykusių poslinkių, pokyčių, kurie yra mūsų nubudimai ar susitikimai. Ko vertos pasyvios ir neatidžios akimirkos? Pasyviose ar neatidžiose akimirkose sklaidžiasi, reiškiasi, grumiasi, pinasi tai, kas peržengia sava ir kartu svetima. Čia mes išiname anapus sava ir svetima. Prisiminimų sklaidoje visai kita saulė ar kitas lietus, kitas žolės žalsvumas ar kitas namo fasado pilkumas. Tai kitas žalsvumas šalia gelsvos ryto erdvumos, išlaukus tamsos ankštumą. Juk taip ankšta klausytis į viską rėminančią ir viską užstojančią tamsą nukreiptų kalbų. Ta tamsa tik viską sugeria ir sutraukia, o staiga išnires žalsva žole prasidėjęs rytas nukreipia šneką į pavėsinę, į vis žaižaruojančią, blėstantį ugniakurą. Jau nebereikia svaigintis dar skaudesniais prisiminimais, laikas ilsėtis. Bet kaip gali ilsėtis, kai tave užvaldė neblėstanti, auganti, tvinstanti, bet niekur neskubanti ryto šviesa? Žiūri ir nori, kad tai pasiliktu, kad nesiliautų plisti. Bet staiga tai nutrūksta, nes jau nušvitę.

Kam reikalingas kitoks kinas? Kas yra tas *kitas kinas* ar kitoks kinas? Jame yra kažkas svetima įprastam ir lengvam, savam kinui. Įprastas kinas padeda ir sufleruoja, kaip žiūrėti ir ką žiūrėti, nes taip įprasta žiūrėti ir įprasta kreipti dėmesį. Svetimumas iškyla kitokio kino šviesoje, kai regime visai pakitusius įprastinius vaizdavimo ar atvaizdavimo modelius. Kaip pavyzdį imkime garsiąją Aleksandro Sokurovo trilogiją „Molochas. Jautis. Saulė“. Sudėtingas A. Sokurovo trilogijos sumanymas nėra kažko naujo ar nežinomo iš šių diktatorių gyvenimo pristatymas. Ko tada siekiama? Interviu metu pats režisierius įvardija tai kaip terapinę užduotį pačiam kino kūrėjų cechui. Šio kino kūrėjai kino filmavimo aikštelėje yra tarsi gydytojai su pacientais. Kas yra šios trys asmenybės lyg istorijos pabaisos? Mes čia regime nerodomas ir visuotinai nepristatomas scenas, banalius, kronikose nutylėtus įvykius. Tačiau analizuojant šią trilogiją, tokia klasifikacija griūva. Ar ši A. Sokurovo trilogija nori sužmoginti ir paversti savus diktatoriais? Pati istorija juos jau pavertė svetimais, nes nustatė, nurodė požiūrio nuotolį. Yra kitas noras parodyti juos kitoje gyvenimo šviesoje. Regime nevaldiškus ir neoficialius epizodus. Izoliuoti ir atitraukti nuo tiesioginio valdymo emociniuose protrūkiuose, laikiniuose praregėjimuose, bet kažką tikro išvydus, ar jie tapo savi? Į juos verta pažvelgti kitaip, neįprastai. Jie tokie buvo ar tokie atrodė? Šalia įprastinių, kanoninių valdžios atstovui būdingų ir reikalingų kadru yra

dar neretai minimi ir mėgėjiški filmavimai ir atsitiktiniai privačiam vartojimui skirti fiksavimai. Režisieriaus užmojis paprastas – parodyti galimybes, mėginimus, bandymus kaip neišsipildžiusius projektus. Gyvenimas, koks ir kieno jis bebūtų, savyje kaupia aibę neįgyvendintų projektų. Šie scenarijai – lyg neįvardyti, atmesti ar palikti bandymai. Gyvenime nugyventi ir nenugyventi projektai susitinka, atsiveria, kad vėl nugrimztų į racionalumo gelmę. Jei mus valdytų tik racionalumas, jei mes gyventume tik racionalų gyvenimą, mes nemylėtume ir nekariautume, nors vis dar mylima ir kariaujama. Nors kariauja tie, kurie myli, kartu kariauja mylintieji. Banalios diktatorių buitinės scenos atsiranda iš mūsų pačių banalumo, skurdžios, prislopintos išraiškos iš mūsų išraiškų skurdo. Nevykę mylėjimai, neištarti prisipažinimai, neišreikšti gestai yra svetima įvykio ir fakto istorijai. Bet juk istorija peržengia įvykį ir faktą. Prisiminkime Aristotelio liudijimą: išmonė ar poetinė galimybė yra galingesnė už faktinę esamybę. Tai, kas galėjo būti, yra galingiau už tai, kas buvo. Bet mes tokie svetimi savo galimybėms, ypač neįvykusioms.

Svetimo miesto, svetimo viešbučio trumpalaikis naktinis fonas. Sunku net pavargus užmigti, nes daug kas čia neįprasta. Kambario sienos ne taip kaip įprasta – nutolusios, ne taip nutapetuotos, net lubos ne tokia aukštyje. Vienintelė ano amžiaus fotografija kažkaip neišsitenka šioje sienoje. Pernelyg baltos spalvos užklotai, stalas pernelyg arti lovos. Negali čia užmigti. Kai negali užmigti, tuomet klausai nakties garsų. Išgirsti spalio lietų, atsitiktinį mašinų triukšmą, atklydusį nežinoma kryptimi vėjo ūžesį. Nori kažką suprasti ir identifikuoti. Negali užmigti svetimo miesto ir svetimos šalies viešbutyje. Dar tik pirma naktis ir tik pirma tokios nemigos patirtis. Už viešbučio lango pasigirsta įkaušusių, linksmų praeivių klegėjimas. Tu niekada nesužinosi šio klegesio autorių. Esi svetimas šiam naktiniam klegesiu. Praeis kiek laiko ir šis klegesys ištirps tavo nemigoje. Klegesys prikelia vieną užuominą. Prisimeni trumpą emociją Alberto Camus esė istoriją. A. Camus vienoje savo esė pasakoja apie suvoktą svetimumą prieškarinio Prahos viešbutyje. „Miestas, kurio iškabų nemoku skaityti, keistos raidės, su kuriomis nesusieta nieko artimo, nėra draugų, su kuriais galėčiau pasikalbėti, galiausiai – nėra pramogų. Puikiai žinau: niekas neištems manęs iš šio kambario, į kurį atsklinda nepažįstamo miesto garsai, nenuves prie jaukesnės židinio šviesos, į širdžiai mielą vietą. O jei ką pasikviečiau, pašaukčiau? Pasirodytų svetimi

veidai“ (Camus 1993: 58). Kas tada yra svetima? Negali iškviesti tai, ko negali perskaityti. Bet ar visada tai mokame iškviesti, ar norime perskaityti? Svetur sutinkamas svetimumas, svetur išnirusi svetimybė rodo mano neišsamumą ir neiškumą.

Pabandykime bent trumpam atmesti svetimumą. Kas nutinka, kai atmetame „svetimumą“? Viskas tarsi negrižtamai pakinta, sutrinka, daug ko mes jau nebegalime atpažinti. Nebegalime kažkam priskirti. Nebegalime klasifikuoti. Dingsta tas laikytas „savaiame suprantamas“, tas patogus „pamatinis pasitikėjimas“. Vyriškoje, tradicinėje medžiotojų draugijoje vieną kartą pasirodo moterys medžiotojos. Uždaras vyriškas ratas staiga prasiveria, atsiskleidžia. Medžiotojai sutrikę ir pasimetę. Sutrikęs, pasiklydęs leistinumas. *Medžiotojų pasakojime griūna įprastinis keiksmazodžiais pagardintas medžiotojų humoras, kai jų tarpe atsiranda moterys medžiotojos*. Prasideda tarsi visai svetima, kas ilgą laiką buvo įprasta ir natūralu. Uždaras ir normuotas ritualinis humoras lyg pagardas visai nebegardus, tad ir degtinė nebe tokia karti ir užkanda nebe tokia rūgšti. Po to vienietinio atvejo, po vienintelio išibrovimo, įsiterpimo nejauku tai prisiminti, nepadoru pasakoti. Nešvankybės lyg ir niekam tiesiogiai neskirtos, bet čia staiga atsirado tikras adresatas. Reikia ieškoti kito adresato ir kurti kitus anekdotus. Tai turėjo nugrimzti, pasilikti medžiotojų linksmybių tamsoje.

Svetimas man yra kažkieno svetimas kūnas. Kūnas mums svarbus, nes kūnas yra mūsų asmenybės pagrindas. Save ir kitą visada atpažįstame kūniškai, jusliškai. Kitybė atpažįstama ir identifikuoja tik jusliškai. Aš esu nuolatinėje sąveikoje, nuolatinėje svetimų kūnų apsuptyje. Svetimi kūnai nuolat išnyra mano kasdieniame akiratyje. Jie radikalčiai *Kiti* nei aš, nei mano kūnas. Aš juos nuolat matau, jie nuolat yra mano akiratyje. Jie kaip veidrodžiai atspindi ir apibrėžia mane. Jei jų nebūtų, aš gal net nerasčiau savęs. Jie, šie svetimi kūnai, yra gyvi, jie nėra tik judantys daiktai. Jie sąveikaujant nuolat patenka į geismo, kontakto zoną. Jie nuolat kreipiasi į mane. Aš nuolat kreipiuosi į juos. *Įlipi į autobusą ir tave iš karto pasitinka svetimas kvapas. Labai greitai identifikuoji kūnus, kurie ir skleidžia šį kvapą. Kol važiuoji šiuo autobusu, esi su jais susaistytas šiuo kvapu. Išlipant iš autobuso dar išgirsti palaiminimą ar kalambūrą: „Laimingų šventų metų“. Keistai pakvipusių ir dar keisčiau prabilusių*

porėlė su šuniuku po pažastimi. Jie negali kitaip kvepėti, jie negali kitaip kalbėti. Bet jie gal ir neturėjo įlipti į šį autobusą, įsibrauti į šią erdvę. Jiems nepalikta vietos, nes jie svetimi. Bet po jų išnykimo, po jų išlipimo visas autobusas juda, klega, gyvai aptarinėja. Jų lyg ir pasigendama, lyg ir norima dar kartą pamatyti. Prieraišus prisiminimas, kvapnus priminimas, kalambūriška nuoroda į kažką jau nesantį.

Įžengi į prabangią kavinę ir tikiesi prie kavos puodelio atsikvėpti, pasigrožėti pro langą atsiveriančiu gatvės reginiu, peržvelgti laikraštį ar gal tik atsiverti sau. Bet tu įtrauktas į įkyrias ir garsias svetimo kūno išraiškas. Vidurdienio agresijos protrūkis. Junti svetimo kūno įtakas, girdi balsingas, grėsmę keliančias, bet triukšmo sugertas šnekas, regi agresyvius gestus, grūmojimą kažkam, ko tu visai nepažįsti. Girdi balsus ir šį tūžmingą balsingumą kaip keistą triukšmingą muziką. Šie keisti garsai niekam nepriskiriami. Tai tik garsinė apsuptis. Tokią apsuptį regėjai kitur, plėtojant ar skelbiant politinius nuosprendžius. Vienas iš prezidentų – ožys, o kitas – premjeras – gaidys. Ir tai tik intarpai tarp kortuojančio senimo pauzių. Pritrūkstama žodžių, o gal įniršio ir vėl gurkšnojamas alus. Tuščioje šio ankšto bulvaru atkarpoje toli sklinda pensininkų debatai. Jų triukšmo niekas nesugeria, jiems niekas nepritaria, bet niekas ir nebando oponuoti. Ši bulvaru dalis, šie suoliukai ir šie praeiksmiškai priklauso tik senimui. Agresijos kupina mūsų tvarka ir mūsų santvarka. Senimas mokosi ir kartoja jaunimo ritualus?

Svetimas kai kada yra *radikalus kitas*. Kas tas radikaliai kitas? Toks, su kuriuo negali susitapatinti. Toks ar tokia, kurių nepriskirsi sau. Autobusų stotelėje išnyra lyg iš nežinios čigonė. *Regi radikaliai svetimą kūno pavidalą – iš nežinia kur staiga išnirusią čigonę su gėlių puokšte. Eina prie autobuso stotelėje susibūrusių moterų ir siūlo gėles. Paslaugūs, išmokti, išmiklinti gestai. Tu stoviniuoji toliau ir net negirdi šnekos, tik regi šiuos gestus. Gali pradėti piktintis ar žavėtis šiomis čigoniškomis manipuliacijomis. Gali nusigręžti nuo netikėto reginio, nes tu su visu tuo neturi nieko bendra. Tu juk esi tik atsitiktinis stebėtojas. Tavo mintys užimtos kitais, daug svarbesniais rūpesčiais. Tai gali paversti galimam egzotiniam pasakojimu, nes situacija netikėta ir trikdanti. Įtrauktieji į šią situaciją pasimete, sutrikę, nežinantys, kaip elgtis. Ką reiškią šis keistas dovanojimas ir reikalavimas užmokėti už padovanotas gėles? Mums juk*

daug kas atrodo kaip nemokamos paslaugos, kol už jas nereikia mokėti. *Bet staiga suvoki, kad esi svetimas šioms manipuliacijoms, nes jos lengvai perprantamos.* Suvoki, kad tai nėra egzotika, o įprastinė skirtingų mentalitetų susidūrimo sąveika. Laikinas nustebimas, laikinas sutrikimas, nes tai žvalina, verčia nubusti, bent laikinai išeiti iš savo gynybinių pozicijų ar gynybinių principų.

Kas yra keistuoliai ir keistenybės aplink tuos keistuolius? Keistas yra tas, kuris gali keistis. Tas yra keistas, kuris netelpa į sustingusias, patikimas, stabilias, „mirusias“ schemas. Tokios schemas nuolat dominuoja mūsų apsuptyje. Jos ateina iš dominuojančių, standartais virtusių įpročių ir dominuojančių anoniminių papročių. Mes juk žinome, numanome ir pasitikime, kas ir kaip turi būti. Kad taip yra, dar visai nereikia, kad taip ir turi būti. Juk galimybių yra daugiau nei statiškos esaties. Mes bijome prarasti esatį. Praradę esatį, mes prarasime ir save. Tokį save regiu, kokiu aš esu. Gali būti daugeliu atveju visai kitaip, kaip nors kitaip. Bet mes norime to, kas yra. *Įlipantis į autobusą „keistas žmogus“ tave visiškai sutrikdo. Su rūbais, kokių niekas nebedėvi. Su šluotų ryšuliu, kuris visai čia nedera ir visai netinka. Argi kas nors dar riša šluotas? Argi kas nors dar jas veža autobusu? Jam čia tarsi ne vieta. Jam čia nėra vietos.* Bet jis yra, jis niekur nedingo, jis važiuoja tuo pačiu autobusu. Jis yra tarp kitų. Tie kiti, gerokai anksčiau nesunkiai identifikuoti ir atpažinti. Jie iš anksto socialiai ar estetiškai, morališkai ar teisiškai suskirstyti ir surūšiuoti. Tu esi tarp jų patikimas ir saugus. Tu gali į juos kreiptis, tu gali sulaukti atsako. Šis žmogus neatpažįstamas ir neidentifikuojamas. Tu nežinai, kas jis yra. Jis tarsi ne iš šios planetos. Jame nėra nieko atgrasaus ir nieko patrauklaus.

Ką reiškia susvetimėti pačiam svetimumui? Ką reiškia „svetimas svetimumas“? Aš svetimas skirstymui ir klasifikacijai, priskyrimui, rūšivimui. Aš svetimas atskyrimui ir atskirčiai. Jokia sistema nėra pranašesnė prieš kitą sistemą. Viena sistema svetima kitai sistemai. Žiemos rytas toks pat, kaip ir kiti rytai. Sėdi ir susimąstęs vyksti į darbą. Apsuptas tokių pat nenubudusių ar jau susirūpinusių žmonių. *Į autobusą staiga įlipa nepažįstamas juodaodis žmogus. Tau jis neatpažįstamas. Jis tau egzotiškas. Susižvalgymai ir tylūs šnabždesiai, bet jo tai netrikdo. Stabtelėjus sankryžoje jis mikliai iššoka iš autobuso ir nueina tolyn savais keliais.*

Kelias minutes trukusi atsitiktinė akistata nutrūksta. Akistata miršta, ištirpsta sraute kitų išpūdžių. Po to jis jau atrodo toks panašus, tapęs vietiniu, šiauliečiu, lietuviu. Jis jau perprato ir perėmė elgesio normas, įsisavino menkus nusižengimus, perprato tavo ir kitų „taviškių“ kasdienį miklumą. Jis išmoko žaisti socialinius žaidimus pagal vietines, visiems priimtinas taisykles.

Noras valdyti tai, ko aš negaliu ir ko nereikėtų valdyti. Noras perskirstyti, perdėlioti tai, kas neperskirstoma, neperdėliojama. Norimas ir siekiamas svetimumas – kaip tai patogu. Tai totaliai valdoma ir kontroliuojama. Jokių ekscesų, jokių netikėtumų. Įsivaizduojamas ar norimas svetimumas yra socialinės mitologijos dalis. Kitiems yra priskiriama tai, ko aš negaliu savyje sutalpinti. Žmogus yra baiminga būtybė. Archajinis baimingo buvimo sluoksnius išskyla sąmonės užuominose ir išnyra sąmonės fragmentuose. Aš negaliu nieko nebijoti. Aš galiu tik nuolat kovoti, nugalėti ar pralaimėti šioje baimingoje gyvenimo kovoje. Aš turiu baimes, kurių norėdamas atsikratyti, jas perkeliu kitam. Tai tarsi kito dalis ir kito nuosavybė. Ar reikia bijoti baimės? Ar dera bijoti svetimų baimių?

Sužinodami sužinome ir kažką svetima. Mokantis atsiranda nematomas svetimumas, ištirpęs mūsų žinojime. Kas jį ištirpdė? Ištirpdė anoniminis, paklūstantis, teikiantis klusnius parodymus mokslingumas. Žinojimą ir pačias žinias galime suskirstyti į paklūstančias ir nepaklūstančias. Kas mums paklūsta, o kas nepaklūsta? Žinoti, vadinas, paklusti – toks esminis mokymosi principas. Tai tu žinosi, tai tu galėsi valdyti, tai galėsi manipuliuoti, panaudoti, pritaikyti, tuo galėsi pasinaudoti. Yra tarsi du žinojimai: valdomas ir nevaldomas žinojimas. Iš tolimų atkampių, nepasiekiamų mano patirčiai sričių į mane nuolat artėja žinios. Mokymasis yra susitikimas, bet kai kada tas susitikimas neįvyksta. Žinios prasilenkė su manimi, jos neįžengė į mano patirtį. Bet juk pačios žinios yra savos ir svetimos. Susvetimėjusios mokslo žinios nuolat mane atakuoja, kai aš ko nors mokausi. Savos žinios yra sava kalba apibūdinamos žinios ar į savo kalbą išverčiamos žinios, tarkime, dalykinis mokymasis, dalykinis žinojimas, kuriame yra apibūdinamų ir neapibūdinamų žinių. Mokslo žinios yra beviltiškai nutolusios nuo mano gyvenamojo pasaulio. Jos mano pasaulyje visai kitaip apibūdinamos: kitais sakiniais, kitomis intonacijo-

mis, kitu tempu išsakomos. Mokslo žinios – tai lyg svetima kalba, kuriai reikalingas vertimas. Aš žinau tam tikrą dalyką, bet jam esu visai svetimas, nes jis išsakomas svetima, nesuprantama kalba. Aš abejingas tam, ką mokausi, nes abejingas neišverčiamai mokslo kalbai ir moksliniam kalbėjimui. Tai taip toli nuo mano supratimo ir vertimo. Tai beviltiškai nutolę nuo mano interesų. Mano interesai kartais sutinka, kartais kertasi, o kartais prasilenkia su mokymo interesais. Mano supratimas stabdomas, kai bandau savaip suprasti, surasti ar tirti. Todėl mano interesai yra suspenduojami, varžomi, trandomi. Mokausi, bet taip ir neaišku, ko aš mokausi, nes tai, ko mokausi, tai ne mano. Mokydamasis aš negaliu arba man neduodama, nesuteikiama galimybė tai savaip, sava kalba paaiškinti, nes nenorima ar neleidžiama tai aiškinti. Tuo pat „įsijungia“ pedagoginis privalėjimas kaip neišvengiamybė. Tai privalu, tai reikia žinoti, bet tai visai nebūtina taip suprasti. Jei taip nesuprantama, tuomet nieko vertas bet koks kitas supratimas. Mokantieji suprasti iš anksto žino, kaip reikia suprasti. Jiems svetimas kitoks supratimas.

Privatūs ar asmeniniai pastebėjimai, skuboti savos kalbos štrichai gimdo savą kalbą. Mėgsti sakyti ir pasakoti savaip, kad tai būtų tik tau pačiam suprantama, kad tai tau ir tik tau būtų skirta. Bet kartais savi pasakymai ar savos istorijos reikalauja kitokio paaiškinimo, svetimo aiškinimo. Paliktumo jausena, paliktumo būseną, pasimetimo situacija, regis, yra tik asmeninės ir tik tam asmeniui būdingos istorijos. *Esu paliktas pačiam sau. Nutiko kažkas slėpininga ir tai tave sukrėtė. Tu nežinai nei ką sakyti ir kaip tai nusakyti. Susidūrei su tyliu, stingdančia žodžius nežinomybe, su nepažinia svetimybe. Stinga žinomu, turimu, ne kartą naudotų kalbos išteklių, stinga turimu, ilgą laiką buvusių patikimu, žodinių atsargų. Nori žodžiais kažką išslaptinti, atverti, pristatyti.* Tai, ką tu nori savyje išslaptinti, tai yra neišslaptinama. Yra tokių atvejų, kai tu negali to tematizuoti. Tu klaidžioji toje neįvardytoje tematikoje, tame temos slėpiningume. Kada taip nutinka? Taip nutinka tuomet, kai nerandi tinkamų žodžių tam atvejui nusakyti. Atvejis visada yra kažkaip nusakomas ar apibūdinamas. Taip ar kitaip nusakoma būseną vis tik yra nusakoma būseną, bet čia iškyla kažkas nenusakoma. Tas atvejis kaip tik yra ta *nenusakoma būseną*. Nėra jokios teminės atramos ir neaiškus pats teminis fonas. Kai yra tam tikra teminė atrama, tuomet tai imama kaip būsenos, jausenos pavyzdys ar kaip elgsenos analogija. Kalbėjimas visada remiasi į kokius nors kitus,

jau palaidotus kasdienio kalbėjimo atvejus. Tokie atvejai yra ne kas kita, kaip turima kalbėjimo patirtis. Bet ar mokame atsigręžti į tą patirtį? Po ilgo laiko skaitai visai tau nežinomą istoriją, pasakojamą tau svetimais žodiniiais ištekliais. Ten irgi neįprasti ir nesupaprastinami įvykiai. Bet stauga save pagauni, kad tai tas pats, kas ir tau nutiko, kad tie svetimi sakiniai įtaigesni ir suprantamesni už tavo paties vartotus sakinius. Tavo sakiniai ir paklaidino tave tuose savaime suprantamuose apibūdinimuose.

Įsivaizduokime nors minutei, kad viskas, kas yra, jau yra sava. Kuo ypatinga ši ar analogiškai sumodeliuota situacija? Kas baisaus čia vis tik nutinka, kai viskas lieka absoliučiai sava? Nebėra radikalių struktūrinių perskyrų, bet juk aš viskuo galiu pasitikėti. Nebėra trikdžių, bet nebėra ir paieškos galimybių. Aš nebeskiriu savęs nuo kito. Pasaulio skirtumai ir perskyros išnyksta. Nebėra ribų, nebėra riboženklių, nebėra jokių barjerų. Kitų lyg ir nebėra, kaip kad nebėra ir kitoniškumo. Gal aš galiu taip save išsiugdyti, taip išlavinti, kad kitoniškumo ir svetimumo apskritai neliks. Gal tuomet neliks tos klaikios „svetimumo problemos“? Nors trumpam įsivaizduokime, kad kažkaip perkeitus sąmonę, viskas tampa absoliučiai sava. Bet aš juk galiu vieną dieną prarasti patį save, galiu save imti atmetinėti. Aš net galiu nusižudyti, nes negaliu būti kitoks, nes esu vis toks pats, vienodas, nekintantis, neveiksmingas. Save keičiant ir bandant taikytis, aš galiu tobulėti. Savęs keitimas yra begalinė procedūra, ji nepakeis ir neatmes kito ir kitokio. Gal reikia kitam palikti jo kitokį kitoniškumą? Gal tam svetimumui reikia palikti jo svetimumą? Gal nuo viso šito reikia nusigręžti?

Svetimumas svetimumui galbūt sietinas tik su abejingumu. Kyla abejonė. Ar tai, kas vadinama svetimumu, ar tai neperauga, neišvengiamai nevirsta tiesiog abejingumu? Jei aš svetimas svetimumui, aš nenusigręžiu nuo svetimo ir netampu jam abejingu. Lieka dėmesingumas, atidumas, mąstymo nuoseklumas. Aš nebandau jo keisti, leidžiu būti jo paties svetimume, jo tikrume ir autonomijoje. Jei aš įsisavinu svetimumą, aš jau nebesu aš. Aš jį ar tiesiog „tai“ „kanibališkai įsisavinu“, ekonomiškai sunaudoju. Tokiu būdu aš jį lyg ir išsaugau. Nužudydamas įsisavindamas aš jį išsaugau savyje. Kur tu esi, jei tave skaito, jei tave girdi, jei tave mąsto? Tai jau yra kur nors, kokiame nors minties muziejuje, kokiame nors mąstymo archyve, kokioje nors „išminties saugykloje“.

Sukurtas, sumodeliuotas svetimumas patogus, nes tai mano sukurtas ir man paklūstantis nekintantis svetimumas. Sava turi likti sava, o svetima – svetima, nes tai ir buvo sugalvota kaip svetima. Kaita priešinga stabilumui, pastovumui, nuoseklumui. Bet tai atveria aibę svarbių ir būtinų klausimų. Bet tai verčia abejoti ir pačiu kaitos efektu. Ar kaita nežudo, ar kaita staiga nevirsta nesibaigiančia kaita? Gal tai procesas be pabaigos, be jokio apibrėžto rezultato? Ar keisdamasis aš suvokiu kaitą, kismą, ar aš dar žinau kuo aš tampu ir kuo noriu tapti? Ar tokia kaita nevirsta destrukcija? Keistis galima ir visai kitaip. Plečiant savo galimybes, joms atsiveriant, plėtojant save, bet ne kitą. Turi keistis nu(si)statytos, nusistovėjęsios, savaime suprantamos nuostatos. Keistis gali gyvas reğėjimas, žiūra, žvilgsnis. Svetimo modelis yra mano stabilumo modelis. Tai sumodeliuota pagal mano nekintančius modelius. Bet gal tų modelių aš net nebandžiau keisti?

Mąstymas visada susijęs su kokia nors vieta. Mąstymas kyla iš kokios nors vietos. Savoje vietoje, ten, kur sava, patikima, patogų, ten negali mąstyti. Filosofuoti galima tik svetimoje vietoje, ten, kur nėra migdančio, alinančio komforto, tingios, amorfiškos savasties, užburiančio ir klampinančio pasitikėjimo. „Protinga“ ar „mąstanti“ vieta visada svetima įprastai vietai. Mąstant įprasta vieta pasikeičia, kai esi apkerėtas, apimtas šio parko šlamesio, šios jūros pakrantės gaudesio. Po kiek laiko žiūri į šių vietų momentines fotografijas ir savęs ten nerandi. Šios vietos beviltiškai pakito, jos paniro į visai kitą suprantamumą, jos apgaubtos visai kito aiškumo. Vieta nebemąstoma, vieta ima priešintis tavo mąstymui. Reikia kito profilio, kito nuotolio, kito žingsnio ir kito priartėjimo, bet viso to nėra. Vieta šlama ir ošia nesatimi. Minties nėra šioje vietoje. Kažkur yra „mąstanti“, kažkur yra „protinga“, nes tu dabar nenori taip mąstyti ir būti tik protingu.

Nuolat apmąstai šiuos ar kitus svetimus miestus. Svetimas miestas yra priešingas savam miestui. Ten gera, jauku, malonu, ten „aš esu savi mi“, bet ten aš negaliu mąstyti. Norėdamas mąstyti, turiu apleisti, palikti šį savumą. Aš turiu išeiti iš šios savasties. Mano gimtas miestas, bet jis jau pakitęs. Pakito gimties, prigimtinės aplinkybės, pakito aplinka. Pakito todėl, kad aš esu atitolęs, palikęs, paleidęs šį miestą. Būdamas prie jo prisirišęs ar būdamas jam svetimas aš jo negaliu mąstyti. Jei ten man

labai jauku, aš negaliu nuo to jaukumo atitolti, negaliu atsiskirti nuo tos įprastos ir savaime suprantamos jaukumos. Aš maštau tik tai, kas svetimma, nes tai, ką aš maštau, ir yra svetimma. Svetimma dėl daugelio įvairių priežasčių, pavyzdžiui, dėl atstumo ir nuotolio. Jei aš prarasiu ir dėl šio paradimo mane užgrauš liūdesys ar apims nostalgija, tada aš nebegalėsiu autentiškai maštyti. Tai, ką aš maštau, turi būti priešais mane. Tai kažkas priešinga nei aš ir tik aš. Šalia *Aš* plyti galingas *ne-Aš*. Maštydamas aš nuolat nuo viso to atsiskiriu. Atskirdamas, darydamas įvairias perskiras aš suvokiū, kad maštau, esu tame maštyme, juntu save maštantį, kai nuostoju savintis ar priešintis pačiam maštymui. Bet tai, ką aš maštau, nėra mano nuosavybė. Tai, ką aš maštau, gali apeiti iš visų pusių. Tai gali dingti man nusigręžus, bet mintyse aš tai galiu atgaminti. Kad galėtumei maštyti apie namą ar skverą, turi jį prarasti ir po to atsisakyti to paradimo.

Lūkuriuoji ir dairaisi po šį spalio pabaigos kraštovaizdį. Abejinga ši vieta ir erdvė. Tu čia tik trumpam, tu tuoj būsi kitur ir gal niekad čia nebesugrįši. Delsi ir negali pajudėti. Vėjo gūsis pūsteli į veidą. Prisimerki ir susigūži savyje. Surudėjusi geležinė vėtrungė su data – 1912 metai. Perkasta gatvelė ir tilto turėklai. Visos impresijos savos, bet jos kažkokios padrikos, fragmentiškos, aforistiškos. Bet tu juk mėgsti tokius svetimus tekstus. Kodėl negali pamėgti šios svetimios vietos? Aš tik autobuse tampo svetimas šiai vietai. Aš pradėdu atrinkti, perrinkti šį svetimą miestą kaip svetimą tekstą. Keturios valandos kelio: užsukimai, stabtelėjimai, tylėjimai. Aš jį surandu tik pradėdes, nutolęs, paleidęs iš savo akiračio. Bet dar reikia atsisakyti ir paradimo nuoskaudos, netekties jausmo. Reikia prarasti patį paradimą, susvetimėti to miesto svetimumui, netekti pačios netekties, apleisti pačią apleistį, palikti patį paliktumą, todėl tik svetimame mieste esu laisvas, paleistas, paliktas. Aš svetimas svetimai laisvei, svetimas svetimybei. Atsiduri visai neatpažįstamame mieste. Tavęs niekas nepažįsta ir nenori pripažinti. Tu eini, klajoji, ieškai ir net nebandai šio miesto paversti savu. Nebandai prisitaikyti ar nusitaikyti, nes nori su kažkuo susidurti, kažką aptikti. Tu nesikėsini į kitų socialinius ar kalbinius susipriešinimus, į kitų prieraišumus, kitų konfliktus. Tau nebūtinai nei kito kitoniškumas, tau nereikalingas nei savas savumas. Visa tai nėra abejingumas, tai svetimumas šios erdvės ir šios vietos svetimumui.

Meilė ir neapykanta yra du tarpusavyje susiję dalykai. Mylėdami imame nekęsti ir mus ši neapykanta pririša. Ji tampa artima, sava, patraukli. Aš imu mėgautis savo neapykanta, sava svetimybė. Bet staiga viskas pasikeičia, nes vieną dieną nebėra ko neapkęsti. Nebėra neapykantos objekto, nebėra to, ko aš taip nekenčiau. Aš esu pasimetęs, po to suvokiu, prie ko buvau taip prisirišęs. Suvokiu, kas taip nuosekliai palaikė tą mano neapykantą. Vieną dieną aš dėl miglotų priežasčių imu nekęsti savęs. Aš priekaištauju, graužiu save, vertinu ir vėl iš naujo pervertinu save. Vėlai suvokiu, kad esu prie savęs prisirišęs, mėgaujuosi savimi. Tik labai mylėdamas save aš galiu ir gebu savęs nekęsti. Tik vertindamas save aš galiu save pervertinti. Mylėdamas kitą aš juntu nuolatinį nepakankamumą, nepasisotinimą, nerezultatyvumą. Juntu, kad to nepakanka, kad galimi ir būtini kiti variantai. Kai tas ryšys nutrūksta, kai nuoskaudos ir euforija išblunka, aš vėl juntu meilę. Suvokiu, ką reiškia pasakymas „mylėti pačią meilę“. Ne save ir net ne kitą, bet pačią meilę, kuriai svetimas savumas, bet dar svarbiau – svetimas svetimumas.

Aš esu svetimas tavo svetimumui, bet aš nepriešiškas tavo savitumui, tapatumui. Aš svetimas priešiškumui, bet atviras kitiems dalykams. Sudėtinga ir paini tezė. Svetimas galimai agresijai, galimam tarpusavio supratimui, konsensusui, paliauboms. Mąstau prieš save atsivėrusį ar besiveriantį svetimumą. Matau galimybę į kažką kreiptis, gręžtis, išlaikyti atstumą, jausti saiką. Aš dėl visų išvardytų priežasčių nesu dirbtinai atviras ir pasiduodantis tau. Noras suprasti gali gimti ir nuožmioje polemikoje, nuolatiniame nesutikime, neatitikime. Aš pats esu nuolat ne savyje, esu nuolat kitas ir kitoks. Esu judrus ir paslankus savo budrume. Ar tai nėra koks nors naujas šūkis ar primestinė deklaracija? Aš tai nuolat užfiksuoju savo elgesyje. Norėdami suprasti svetimumą, turime svetimumą paversti svetimu ir nebandyti jo savintis. Reikia artėti ne svetimo link, bet palikti tai, kas svetima jam ar jai, o gal jiems atiduoti jų svetimumą, svetimą svetimumą. Palikti tai, kas nepriimtina ir nesava, tai, kas tuo niekada negali virsti priimtina ir sava.

Svetimas gimsta mūsų minties demarkacijoje, mūsų brėžiuose ir žymenyse. Žodyninis apibūdinimas nebus išsamus, nes jis vis papildomas ar pataisomas. „Neegzistuoja „apibrėžto svetimo“, o egzistuoja skirtingi svetimumo stiliai“ (Вальденфельс 1999: 126). Pačioje svetimumo

stilistikoje, susijusioje su gryninimu, atribojimu, skyrimu, dalijimu, nėra jokių galutinių reikšmių, yra tik geidžiamos, norimos, įsivaizduojamos reikmės. Man reikia kito kitoniškumo, kad išryškėtų „kažkas mano“. Man priklausanti „mano sfera“ peržengia ir nusidriekia toliau už „mane“. Mano sfera įsiterpia į svetimą erdvę, vadinasi, esu dar ir neiškliaime svetimume. Po vieno aiškinimo būtinas dar kitas aiškinimas. Save nusakau skolintu žodynu ar skolintais teiginiais, sau juos priskirdamas. Priskirdamas pasisavinu dalį kito, dalį kitokio, dalį kito kitoniškumo, nes noriu būti kitokiu, noriu keistis. Susivokdamas, orientuodamasis savyje įžengiu į svetimą tapatumą, peržiūriu svetimą tapatybę. Per save gimsta kita, o per kitą – sava. Tik visa tai nepabaigiamas procesas. Dažnai tame nebeišsitenkama. Teiginių ankštumoje, reikšmių kaitoje nebepastebiu paties svetimumo. Kurdamas save drauge konstruoju ar koreguoju kitą.

Svetimas svetimumas – ar tai apskritai yra įmanoma? Pabandyti pažvelgti į tai, kas svetima, kitaip, viso to nesisavinat, bet ir pakankamai nuo to nenutolstant. Mano buvimas – tai nuolatinė kaita ir nuolatinės įtakos, poveikiai. Aš keičiausi ir mane kažkas keitė, bet ar aš pasikeičiau? Galbūt sau aš likau nepakitęs. Galbūt tik svetimas žvilgsnis man padėjo mane atrasti. Be svetimo žvilgsnio aš sau taip ir būčiau nepakitęs. Ar aš visada esu savas sau? *Vartau senus savo užrašus, įrašus, pastabas ir man jie nebesuprantami. Kartais juose randu save visai kitokį ir nebeatpažįstamą, neatmenamą. Apie mane kažkas pasakoja ir priskiria man keistenybes, rodo keistus faktus kaip fotografijas. Man primenama tai, ko nenorėjau prisiminti. Esu pripildomas, papildomas visišku svetimumu.* Ar aš esu savas saviems įpročiams ir savoms normoms? Man šie papildymai ar paliudijimai visai nebūtinai ir nereikalingi. Aš manau ir slepiuosi po manymu, kad tai jų – kitų, svetimų – liudijimai. Kiti ir sukuria šį menamą įvykį. Jie yra verbalinė to įvykio dalis. Čia verta prisiminti Jean-Paulo Sartre'o teiginį, kad „pragaras – tai kiti“. Išnyranti iš atminties viena ar kita nepatogi smulkmena, lyg ir savaime nutikęs nesusipratimas, skaudi akimirka leidžia suabejoti savo teisumu. Slegiantis įvykio priminimas gali būti suprastas kaip neišsipildęs privalėjimas. Tai galėjo būti kas nors kitas, to aš galėjau išvengti. Jei kada nors aš iš esmės suabejoju savo veikla ir savo siekiais, ar aš visada esu sau savas? Gal manyje esama nepastebimo papildomo, radikalių svetimų ir principinės svetimų? Tuomet aš jau nebeišsitenku, netelpu savyje, tuomet nesu vientisas ir

nuoseklus, tuomet nesu „tik aš“, bet manyje tūno dar ir neįvardytas *Ki-tas*. Kitu negaliu būti, nes tada nebūsiu savimi. Nesu nuolat savimi, nes mano buvimas yra tapsmas. Tapdamas savimi, perrinkdamas, atrasdamas save randu kažką svetima, bet kartais aš tampu svetimas svetimumui, peržengiu, įveikiu visa tai.

LITERATŪRA

Camus A., 1993: *Esė*. Vilnius: Baltos lankos.

Батай Ж., 2009: *О Ницше*. Москва. Культурная революция.

Вальденфельс Б., 1999: *Мотив чужого*. Минск: Профилен.

Пятигорский А., 2007: *Введение в изучение буддийской философии*. Москва: Новое литературное обозрение.

Хайдеггер М., 1993: *Бытие и время*. Москва: Республика.

ALIEN STRANGENESS

Jurgis Dieniautas

Summary

In me there is invisible supplement – alienation, barbarism. I have not fit, I already cannot fit inside, I am not consistent and coherent. And I am not “just me”, but it still hides in me and the undefined other. I cannot be different, because then I am not myself. I did not keep it because my presence is becoming, change, change. In becoming confident, collecting, I find myself discovering something strange. But whenever I am an alien strangeness, there is a cross to overcome all this.